

FUZÛLÎ'NİN BİLİNMIYEN BİRKAÇ ŞİİRİ

KEMAL EDİP

Üniversite Kütüphane Müdürü

Klâsik edebiyatımızın¹ en üstün sıralarından biri, şüphe yok ki Fuzûlî' dir.

Kerbela toprağının bu ebedî konuğu, gömüldüğü yerin yanı başına Meşhed-i Hüseyin mescidi minaresinin rastlaması ve kabrine hergün o minarenin gölge bırakmakta olması dolayısıyla, sağlığında

Koyun bir saye düşün kabrüne ol serv-kâmetden
yollu izhâr ettiği temenninin husul buluşunu madde âlemi ötesinden
görmekle bahtiyar olsa bile, kendisinin, kelimelerinde lüzumlu bir harf
eksilmesine, harflerine yersiz bir nokta konulmasına

Kalem olsun eli ol kâtib-i bed-tahrîrin
Ki sevâd-i rakami sûrumuzı şûr eyler
Gâh bir harf sükutıyla kılır nâdiri nâr
Gâh bir nokta kusûriyle gözi kûr eyler

diye titizlendiği düşünülünce, şimdiye kadar külliyyatının yanlışsız ve mümkün mertebede eksiksiz olarak hazırlanmamasından bir nevi kabir azabı duyacağı tabîdir.

Gerçi Fuzûlî, bizde eserleri, bilhassa divanları en çok basılan şairdir²; ancak, yazma divanları³, muhtelif mecmûalardaki şiirleri taranıp

¹ Bu edebiyata, her nedense «Divan Edebiyatı» demek âdet olmuştur. Millî dehânın gönül doyuran ve göğüs kabartan mahsullerini Divan Edebiyatı, Halk Edebiyatı, Tekye ve tasavvuf Edebiyatı, (Tanzimat, Servet-i Fünun ve Fecr-i Ati bölümleriyle) Modern Edebiyat, Millî Edebiyat... gibi sınıflamalara uğratmak, şaheserlerimizi indî mutâlealarla etiketlemek asla ilmî sayılamaz. Büyük bir sanat bölümünü öze nüfuz etmeksizin sırf vezin, şekil, ifade, üslûp, zevk ve telâkkî... farklarına göre damgalamak, hele bunların bir kısmını «Bizim değildir, taklit mahsulüdür.» yollu iddialarla eğitim ötesi diyebileceğimiz unutmama ve unutturma uçurumuna fırlatmak ve bu meyanda meselâ Alman liselerinde Alman Edebiyatı, Fransız liselerinde Fransız Edebiyatı .. . okutulurken liselerimizden bu dersi kaldırırcasına program tadillerine kalkışmak çok yanlış, çok zararlı bir harekettir. Zamanca en eskiden en yeniye, şekilce en sâdeden en karışığa, fikirce en basitten en yükseğe, üslûpça en açıktan en çapraşığa, övgüden yergiye, koşmadan gazele, türküden şarkıya, sema-iden musammata, destandan hamseye kadar her eser, yazarı, söyliyeni, çalıp çağıranı kim olursa olsun, sanat değeri taşıdığı müddetçe, bizimdir ve bizim olan her şey milîdir.

² Fuzûlî'nin basma dîvânları basılış tarihi sırasıyla şunlardır :

1-Tebriz 1247, 2-Bulak 1256, 3-Tebriz 1266, 4-İstanbul 1268, 5-İstanbul 1284, 6-İstanbul 1286, 7-İstanbul 1288, 8-İstanbul 1291, 9- İstanbul 1296, 10- İstanbul 1308, 11-Taşkent 1311, 12- İstanbul 1315, 13-İstanbul 1318, 14-İstanbul 1328, 15-İstanbul

elendiği zaman görülür ki O'nun, basılmış eserleri hem yanlıştır, hem de eksiktir. Yanlışları düzeltmek yetkili bir dikkate, eksikleri tamamlamak da sürekli bir himmete ihtiyaç gösterir.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın vaktiyle teşkil etmiş olduğu bir "Fuzûlî Komisyonu", vardı. Rahmetli Şerefüddin Yalıtka'yânın başkanlığında çalışan bu komisyon, Fuzûlî'nin basıma hazır duruma gelen üç dört eserini inceledikten sonra, hemen hemen dağıldı. Millî Eğitim Basımevinde iki yıldan beri yayımlanması bekliyen bu eserlerin bir an önce çıkması dileğine, adı geçen komisyonun yeniden kurulması arzusunu katarken, bundan evvelkilere ilâve olarak⁴ Fuzûlî'nin bilinmeyen birkaç eserini daha, Fuzûlîseverlere armağan ediyor, ilim âleminin istifadesine sunuyorum.

1329, 16- İstanbul 1342 (1924) [Bu baskıda Fuat Köprülü'nün monografisi vardır ki bunu takibeden kısım 1329 basımından ibarettir. Bu itibarla ayrı baskı sayılmıyabilir.], 17-Baku 1944 (Rus harfleriyle).

³ Belli başlı yazma divanları şunlardır:

1- Konya, Mevlâna Müzesi Kütüphanesi, Yusuf Ağa kısmı, No. 464. 2-Ayasofya Kütüphanesi, No. 3944. 3- Kayseri, Raşit Efendi Kütüphanesi, No. Ed. 43/1304. 4- Topkapı Sarayı Müzesi, Yeni Kütüphane, Hazîne kısmı, No. 896. 5- Manisa, Muradiye Kütüphanesi, No. 2669. 6-Bursa, Umumî Kütüphane, Morali kısmı, No. 731. (971 tarihli olması dolayısıyla bilinen divanların en eskisi budur.).7-İstanbul, Murad Molla Kütüphanesi, Hamidiye-Lala İsmail Efendi kısmı, No. 472. 8- Aynı Kütüphane, Dügümlübaba kısmı, No. 420. 9-Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi kısmı, No. 2681. 10-Aynı Kütüphane, Refsü '1-Küttâb kısmı, No. 975. 11- Aynı Kütüphane, Halet Efendi kısmı, No. 684. 12-Eyyüb, Husrev Paşa Kütüphanesi, Mîhr-i Şah kısm, No. 364. 13-Kütahya, Vahid Paşa Kütüphanesi, No. 848. 14-Fatih, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Efendi manzum eserler kısmı, No. 338. 15-Aynı kısım, No. 339. 16-Aynı kısım, No. 340. 17-Aynı kısım. No. 341. 18-Aynı kısım. No. 342. 19-Aynı kısım, No. 343. 20-Aynı kısım, No. 344. 21-Aynı kısım. No. 345. 22- Aynı Kütüphane, Pertev Paşa kısmı, No. 414. 23-Aynı Kütüphane, Caru 'İlah Veliyyü 'd-Dîn Efendi kısmı, No. 1660. 24-Aynı Kütüphane, Reşid Efendi kısmı, No. 774/2. 25- Trabzon Genel Kütüphanesi, No. 182. 26-Fatih Kütüphanesi, No. 3851. 27-Aynı Kütüphane, No. 3852/1, 28-Çorum, Millî Kütüphane, No. 2160/231. 29-İstanbul, Bayezid Umumî Kütüphanesi, No. 2762. 30-Amasya, Bayezid Kütüphanesi, No. Ed. 71. 31-İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. T. 5719. 32- Aynı Kütüphane, No. T. 2859. 33-Aynı Kütüphane, No. T. 2851. 34-Aynı Kütüphane, No. T. 592, 35-Aynı Kütüphane, No. T. 593. 36-Aynı Kütüphane, No. T. 2850. 37-Aynı Kütüphane, No. T. 1532. 38-Aynı Kütüphane, No. 813. 39-Ankara Genel Kütüphanesi, No. F. 5/55. 40-Aynı Kütüphane, No. Y. 3/28. 41-Aynı Kütüphane, No. L. 1/34. 42-Aynı Kütüphane, L. 1/47. 43-Aynı Kütüphane, Pîrevi kitapları,, No. 2/22. 44-Aynı kitaplar, No. 3/22. 45-Aynı kitaplar, No. 4/35. 46-Aynı kitaplar, No, 3/51. 47-Aynı kitaplar, No. 2/72. 48-Aynı kitaplar, No. 3/61. 49-Aynı kitaplar, No. 1/12.

Bunlardan başka bâzı zevatta değerli yazmalar [vardır. Bu arada Sayın bilgin Memdûh Şevket Esenda'l'da da 984 tarihli bir nüsha mevcuttur.

⁴ Bakınız: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi, C. IV, sayı : 3. s. 313-325 Fuzûlî'nin Bilinmeyen Bir Farsça Kasidesi: K e m a l E d i p.

قصیده در مرثیه امام حسین و در حق کربلا⁵

Hız. İmâm-i Hüseyin'e ağıt babında ve Kerbelâ hakkında kaside

روی الم باز سوی کربلاست رغبت بچار بدار الشفقت

1. Elem, yine Kerbelâ semtine yöneldi; hastanın, şifa yurduna rağbeti var.

گردره یادیه کربلا مخبر مظلومی آل عیاست

2. Kerbelâ bâdiyesine giden yolun tozu Âl-i Abâ'nın zulme uğramışlığını haber vericidir,

زین سب از دیده اهل نظر اشک فشاننده تر از نویاست

3. Bu sebepten ötürü o toz, nazar ehlinin gözünden, tûtüyadan çok yaş döktürücüdür.

ذکر لب تشنه شاه شهید شهد شفای دل بچار ماست

4. Şâh-i Şehid'in susamış dudağını anmak, hasta gönlümüzün şifâ balıdır.

آن که بھر خسته بی دست و پا نیت طوف در او هم دواست

5. Kapısını tavaf etmeğe niyyet, her elsiz, ayaksız (elden, ayaktan düşmüş) yaralıya aynı zamanda şifa olan O,

• - آن که پس از واقعه کربلا آرزوی نصرت او هم عزاست

6. Kerbelâ hâdisesinden sonra, "kâşki yanında bulunup da kendisine yardım edeydim,, demekte bile gaza sevabı bulunan O,

اشرف اشراف بنی فاطمه سید آل علی المرتضاست

7. Hz. Fâtıme nesli ileri gelenlerinin en şerefli, Hz. Ali yakınlarının efendisidir.

برده آرایش درگاه او برده کش چهره جرم و خطاست

8. O'nun, gireni bol olan kapısının bezeyiş perdesi, suç ve yanılma yüzünün tutamakçısıdır.

کنکره قصر ملای او آرزو نخل بن خصم دغاست

9. Yüce sarayının girintisi, çıkıntısı, dubaracı düşmanın temel ağacına bıçkıdır.

آن که بدرگاه حسین علی روی نهاده با امید جزاست

10. Ali oğlu Hüseyin kapısına, karşılık umudiyle yönelen kimsenin

⁵ Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, 44934 sayılı mecmua, Fuzûlî bölümü, s- 20 - 22. Metin oldukça hatalıdır. Sayın Prof. Necati Lugal'ın da reyi alınmak suretiyle düzeltilmiştir.

روضه جزای عمل من سزااست

نیش اینست که کردم طواف

11. niyyeti budur: "Orasını tavaf ettim; yaptığım işin karşılığı Cennet olmak yaraşır.,,

یرسد از وروضه دیگر بکاست

میشود البته خجل کرکی

12. Eğer bir kimse ondan "Öbür Cennet neresidir?., diye sorsa verecek cevap bulamamaktan ötürü elbette utanç duyar.

مرتبه دولت قرب خداست

در همه طاعت غرض آدمی

13. İbâdetin hepsinde insan oğlunun maksadı Tanrı yakınlığı devletine ermektir.

چون یقین مدرك این مدعاست

هر که طواف در آن شاه کرد

14. O şahın kapısını her tavaf eden, karşılığında Cennet ummak müddeasında nasıl bulunur?

دغدغه طاعت دیگر چراست

دغدغه داریم که در آن نیست رای

15. O müddeâda akla uygunluk olmadığından dolayı halecanlıyım; başka ibâdet peşinde koşmak niçin?

وی همه کار تو بتقدیر راست

ای به رضای تو قضا و قدر

16. Ey Kaza ve Kader, rizâsına mutabık olan ve ey bütün işi Takdire uyan Hüseyin,

نصرت دشمن اثر آن رضاست

بود دلک را بشهادت رضا

17. şehîd olmağa, senin gönlün rizâ gösterdi; düşmanın üst gelmesi o râzîliğin eseridir.

تاب مصاف خلف مصطفاست

ورنه بجا دشمن بدکیش را

18. Yoksa, dini bozuk düşmanın, Mustafâ'ya helef olanla savaşma gücü nerede ?

گرچه ثبات خود و نئی خداست

خشم ز تدبیر ظهور فساد

19. Keyfiyet her ne kadar kendinin direnmesi ve Allah'ın inkârı ise de fesadın çıkması tedbirinden düşman,

آن شده محجوب حجاب فسادست

معجوت این بس که کنون بر اثر

20. şimdi izi tozu kalmamış haldedir. O izle toz, fânilik örtüsüyle örtülüdür. Senin mucizen olarak bu yeter.

تابه ابد آنچه بدست بقاست

داخل آثار علامات تست

21. Ebede kadar bekanın elinde kalan her nesne, senin alâmetlerinin belirtilerine dâhildir.

قاتل تو قابل لمن خداست

در همه مذمب حتی مجلا

22. Sözü'n kısası: seni öldüren, Hakkın her mezhebinde (her hak mezhepte) Tanrı lanetini hakketmiştir.

هیچ دلی نیست که دور از بلاست

مخبره کردیم بی در جهان

23. Yeteri kadar denedik: Dünyada belâdan uzak hiçbir gönül yoktur.

خانه دل کز غم ورنج و عنائت

بهر تو ماتمکده پیش نیست

24. Senin yasevin yalnız tasa, ezinti ve üzüntü ile dolu olan kalblerdir.

بهر تو پوشیده سینه در عزاست

گریه کنتان مردم چشم همه

25. Senin hesabına karalar giymiş olduğu halde hepsinin gözbebeği yaş dökerek yastadır.

دیده مردم همه ماتمراست

مردم دیده همه ماتمزده

26. Gözbebeği hep yaşlıdır; insan olanın gözü hep ağıt yeridir.

ماجت دشمن جو بلطفت رواست

دوست چسان از توشود نا امید

27. Düşmanın ihtiyacı senin lûtfunla görölünce dost senden nasıl ümit keser?

کار فضولی بنو افتاده است
چاره او کن که بی بنواست

28. Fuzûlî'nin işi, sana düşmüştür. Çok zavallıdır; onu yarlıga!

قصیده در حق یار خود نامش عبدالرحمن بود⁸

Adı Abdurrahmân olan dostu hakkında kaside

کرد در ضمن چن شامد کل پرده دری

باز شد ظاہر ساعطر نسیم سحری

1. Seher melteminin itri yine hoş kokular dağıtıcı oldu; gül yosması çimenlikte açık saçıklık etti.

پر دد افکند بهار از رخ کل برک طری

نالۀ مرغ سحر میشنوم یاز مکر

2. Seher kuşunun (bülbülün) ağıtını duyarım; demek ki yine bahar, gülün yanağından duvağı attı.

بر مثالی که عزایم کند احضار پری

صوت بلبل سبب جاؤء کل شد دریاغ

3. Okuyup üflemelerin periyi ayağa getirmesi kabilinden bülbül sesi, bağda (bahçede) gülün görünmesine yol açtı.

در چمن بر لب جو تارهد از در پردری

خانه ساخت هوا بهر توطن ز حجاب

4. Irmak kıyısındaki çimende derbederlikten kurtulsun diye hava, yurt tutmak üzere kabarcıktan bir evciğez kurdu.

⁸ Aynı mecmua, s. 26-27. Bu kasidenin metni de oldukça hatalıdır. Yine Sayın Prof. Necati Lugal'ın değerli fikirlerinden faydalanılarak düzeltilmiştir. Kendilerine bu vesile ile de şükranlarımı arz ederim.

سخت رویست که می بارد ازو بدکهری ژاله را باش که دارد سرورانی آن

5. Şebnem varsın, darmadağın olsun. O, öyle katı yüzlü biridir ki kendisinden soysuzluk yağar (?).

آب اگر حس هوا کرد زندان حباب سبب آن بود که میکرد هوا پرده دری

6. Eğer su, havayı kabarcık zindanında hapsetti ise sebebi havanın perdeden aşırı harekette bulunmasıdır.

میرساند بضرر دیده مکافات عمل نرسیدست کسرا ضرر از بضرری

7. Zarar görmüşe, olsa olsa yaptığı için karşılığı ulaşır; zararsızlıktan hiçbir kimseye zarar gelmemiştir.

در چنین فصل که کل پرده درخسار کشید هست قطع نظر از سیر چمن بی بصری

8. Gülün peçeyi yüzden attığı (açıldığı) bir böyle mevsimde çayır, çimen temasından vaz geçmek, körlüktür.

چند چون غنچه کتم سر بگریان و زغم بگذرانم همه اوقات بخونین جگری

9. Gonca gibi ne zamana kadar başımı içime çekeyim ve tasadan ciğeri kanlılıkla ömür süreyim?

به از آن نیست که خود را برسام چو صبا بر ماچین که بهارش ز خزانست طری

10. Baharı güzden taravetli olan Maçın üzerine kendimi tanyeli gibi ulaştırmaktan daha iyisi yoktur.

روضه بزم کریمی که بتوفیق هنر هست فخر همه فرقه نوع بصری

11. Orası, hüner elvermesiyle bütün insan nev'i fırkasının övüneceği bir kerem sahibi kişinin içip eğleneceği bir bahçedir.

آن زکی طبع که در معرض بنیائی او همه احکام بدیهیت فنون نظری

12. Öyle arı yaratılıştı biridir ki onun görürlüğü karşısında nazarî fenler hep bedîhi hükümlerdir.

ملك آیین و فلك مرتبه عبدالرحمن که نظیرش نتوان یافت بصاحب نظری

13. O, melek âyinli ve felek mertebeli Abdurrahman adında bir zattır ki sahip - nazarlıkta onun benzeri bulunamaz,

ای شده پیش کمال هنر دور همه فن همه اهل هنری معترف بی هنری

14. Ey her fendeki hünerinin üstünlüğü önünde bütün hüner erbabının hünersizlik itirafında buldukları zat,

هست این بر همه روشن که ندیدست فلك آفتابی چو تو در عرصه دور قمری

15. bu, herkes için apaçık bir hakikattir ki, ay çevresi arsasında felek senin gibi bir güneş görmemiştir.

طاعم برد شای تو عجب نیست که او یافت در طی کلام صفت مختصری

16. Tâat beni, seni övmeğe götürdü; bu şaşılacak şey değildir. Sözüm kısa düştü.

چون شدم لازم درگاه تو آن طاعترا فرض شد قصر کنم همچو نماز سفری

17. Ben senin kapına yönelince o tâati "yolculuk namazı,"⁷ gibi kısaltmam farz oldu.

سرورا داشت فیضی هوس خریف درت شکرله که قضا کرد بار راهبری

18. Ey ulu kişi, F u z û l î'nin, kapını tavaf etmek hevesi var. Tanrıya şükür olsun kî, mukadderat ona kılavuzluk etti.

هست امید که تاحتر نهال قلت متصل در چن لطف کند باروری

19. Umulur ki kaleminin dalı lütuf çimeninde mahşere kadar mahsul vermekten geri durmayacaktır.

توز حق فیض بری ماز تو در عالم تا اثر فیض رسائی بود و فیض بری

20. Feyiz ulaştırıcılık ve feyiz getiricilik eseri olsun diye, âlemde sen Haktan feyiz getiricisin, biz de senden feyiz alıcıyız.

G A Z E L ⁸

Göz karası eşk-i gül-gûnumda hâlün şudkasi
 Eşk-i gül-gûnum gül'i ruhsâr-i âlün şudkasi
 Püd-i ahumdan kararmış zar u ser-gerdan tenüm
 Ateşin rüyunda ol müşgin hilâlün şudkasi
 Şevk-i vaşlün yandıran nakiş vücudum mâh-tek
 Zerre zerre âftâb-i bi-zevâlün şudkasi
 Aşiyân-i tende murğ-i ruhi itmen terbiyet
 Olmasa pervâne-tek şem^c-i cemâlîm şudkasi
 Hecrüne başum fidâ olsun ki cânum almadın
 İtdüm ahir müjde-i zevk-i vişâlün şudkasi
 Yüsun-i güm-geşte kimdür kim sana mânend ola
 Yüz ana mânend husn-i bi-zevalün şudkasi
 °Afv ider hizmetde her takşirümüz⁹ pîr-i muğân
 Ey Fuzulî canumuz ehl-i kemâlîm şudkasi

⁷ Yolculuk namazı, icabında sünnetleri hafzedilip dörtlü farzları ikişer rik'at olarak kılının namaz.

⁸ Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi kütüphanesinde 44934 numarada kayıtlı mecmuanın Fuzulî bölümünden alınan (s. 108) bu gazel basma nüshalarda yoktur. Yazmalardan Eyyub Husrev Paşa Kütüphanesinin Mihr-i Şâh Sultan kısmındaki 365 numaralı ve Sayın Memduh Şevket Esendal'daki 984 tarihli nüshalarda da vardır.

⁹ M. Ş. Esendal nüshasında «nuşânımız» diye yazılıdır ki, «kemâl» karfinesiyle, daha doğrudur.

Faik Reşad'ın "Fuzûlî'nin Gayr-i Matbu' Eş'ârı,, adlı eserindeki bir gazelinde bulunmıyan iki beyti¹⁰.

3 üncü beyit:

La°lün etrafında hattûnden gönül eymen degül
İ°timâd olmaz yeni imâna gelmiş kâfere

4 üncü beyit:

Hat °e hacet ehl-i dil kaydine ruhsârun yiter
° Âlemi dutmakda gün muhtaç olur mı leşkere

¹⁰ Bu beyitler, 8 inci notta bahis mevzuu olan Eyyub Husrev Paşa ve Esendal nüshalarında da vardır.